

Evaluation of the performance of Shahab project in improving the process of guidance and academic guidance of students

Zohreh Hamzehlou¹

1. Assistant professor of the Department of Educational Sciences, specialized doctorate in curriculum planning, Urmia, Iran. z.hamzelo@cfu.ac.ir

Abstract

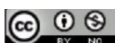
Background and Objectives: This research was conducted with the aim of evaluating the performance of Shahab project in improving the process of guidance and academic guidance of high school students in Urmia. **Methods:** This study was of an applied type and was mixed using a combined approach (quantitative and qualitative). In the quantitative part, the research design was descriptive-survey. The statistical population included principals, teachers, and secondary school students in Urmia city, and 10 schools were selected by multi-stage cluster sampling method, and in each school, the principal, 10 teachers, and 20 students were selected as samples. A researcher-made questionnaire was used to collect quantitative data. In the qualitative part, the method of qualitative content analysis and semi-structured interviews were used to identify the challenges and obstacles to the effective implementation of the Shahab project. The results showed that the Shahab project greatly improved the process of academic guidance. Students have been successful. But in terms of improving the academic guidance of students, its performance was evaluated as favorable. **Findings:** Also, challenges such as lack of technological infrastructure, lack of financial resources, insufficient training of teachers and the resistance of some students and parents in accepting the Shahab project were identified. **Conclusion:** Overall, the findings of this research showed that in order to improve the performance of the Shahab project in all dimensions, attention should be paid to Solving challenges and strengthening infrastructure and training employees are essential.

Keywords: Shahab design, Academic guidance, Study guide, Elementary school students

Received: 2024/4/8; **Revised:** 2024/5/14; **Accepted:** 2024/6/19; **Published:** 2024/7/22

Cite this article: Hamzehlou, Z. (2024). Evaluation of the performance of Shahab project in improving the process of guidance and academic guidance of students, *Interdisciplinary Studies in Education*, 3(2), p.39-56. <https://doi.org/10.22034/ISE.2024.16422.1098>

Publisher: Farhangian University **Article type:** Scientific-specialist <https://ise.cfu.ac.ir/> ©the authors

ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی و

هدایت تحصیلی دانش‌آموزان

زهرة حمزه‌لو^۱

۱. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، دکترای تخصصی برنامه‌ریزی درسی، ارومیه، ایران.

z.hamzelo@cfu.ac.ir

چکیده

این پژوهش با هدف ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه در شهر ارومیه انجام شد. این مطالعه از نوع کاربردی بود و با استفاده از رویکرد ترکیبی (کمی و کیفی) انجام گرفت در بخش کمی، طرح تحقیق از نوع توصیفی - پیمایشی بود. جامعه آماری شامل مدیران، معلمان و دانش‌آموزان مقطع متوسطه در شهر ارومیه بود و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۱۰ مدرسه و در هر مدرسه مدیر، ۱۰ معلم و ۲۰ دانش‌آموز به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. از پرسش‌نامه محقق ساخته برای گردآوری داده‌های کمی استفاده شد. در بخش کیفی، از روش تحلیل محتوای کیفی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای شناسایی چالش‌ها و موانع اجرای مؤثر طرح شهاب بهره گرفته شد. نتایج نشان داد که طرح شهاب تاحدزیادی، در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان موفق بوده است؛ اما در زمینه بهبود هدایت تحصیلی دانش‌آموزان، عملکرد آن تا حدودی مطلوب ارزیابی شد. همچنین، چالش‌هایی مانند کمبود زیرساخت‌های فناورانه، کمبود منابع مالی، آموزش ناکافی معلمان و مقاومت برخی از دانش‌آموزان و والدین در پذیرش طرح شهاب شناسایی شد. در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان داد که برای ارتقای عملکرد طرح شهاب در تمامی ابعاد، توجه به رفع چالش‌ها و تقویت زیرساخت‌ها و آموزش کارکنان از ضروریات است.

واژگان کلیدی: طرح شهاب، هدایت تحصیلی، راهنمایی تحصیلی، دانش‌آموزان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱/۲۰؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۲/۲۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۳۰؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۵/۱
استناد به این مقاله: حمزه‌لو، زهره. (۱۴۰۳). ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان. مطالعات بین رشته‌ای در آموزش. ۳(۲)، ص ۳۹-۵۶. 1098.16314.1098/ISE.2024.16314.1098
<https://doi.org/10.22034/ISE.2024.16314.1098>

مقدمه

راهنمایی و هدایت تحصیلی از مهم‌ترین فرایندهای آموزشی پرورشی است که به شناسایی استعدادها، علایق و توانایی‌های دانش‌آموزان و هدایت آنان به سوی مسیرهای تحصیلی مناسب کمک می‌کند (ASCA, 2019). این امر نه تنها در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش بسزایی دارد، بلکه در رشد و شکوفایی استعدادها و توانمندی‌های آنان نیز تأثیرگذار است. در این زمینه، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در فرایند راهنمایی و هدایت تحصیلی می‌تواند به بهبود این فرایندها کمک کند (Chen, Lai & Ho, 2020)؛ به طوری که ایجاد سامانه‌های هوشمند می‌تواند به شناسایی استعدادها و علایق دانش‌آموزان و هدایت آنان به مسیرهای تحصیلی مناسب کمک کند. در ایران نیز وزارت آموزش و پرورش طرح شهاب را با هدف بهبود روند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس اجرا کرده است. این طرح با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به دنبال ارتقای کیفیت فرایندهای راهنمایی و هدایت تحصیلی است (موسوی، خلخالی و روزی‌طلب، ۱۴۰۰). با توجه به اهمیت این موضوع و همچنین اولویت‌های آموزشی نظام آموزشی کشور، پژوهش حاضر با هدف ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه در شهر تهران انجام شده است. راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از وظایف مهم نظام آموزشی است. هدف اصلی این طرح راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان با توجه به استعدادها و علایق آنان است؛ با این حال، عملکرد و اثربخشی این طرح در بهبود فرایند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مورد ارزیابی قرار نگرفته است (موسوی، خلخالی، و روزی‌طلب، ۱۴۰۰)؛ بنابراین، انجام پژوهشی در این زمینه ضروری می‌باشد.

هدف پژوهش و سؤالات پژوهشی

هدف پژوهش حاضر بررسی و ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود فرایند راهنمایی

و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان است و سؤالات پژوهشی از این قرار است که طرح شهاب تا چه میزان در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر بوده است؟ آیا طرح شهاب منجر به افزایش میزان هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های مورد علاقه و استعداد آنها شده است؟ چه چالش‌ها و موانعی در اجرای مؤثر طرح شهاب در زمینه راهنمایی و هدایت تحصیلی وجود دارد؟ چه راهکارهایی برای ارتقای عملکرد طرح شهاب در جهت بهبود راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان پیشنهاد می‌شود؟

اجرای موفق طرح شهاب می‌تواند منجر به بهبود روند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان شود. با این حال، ارزیابی عملکرد این طرح و چالش‌های موجود در اجرای آن مورد توجه کافی قرار نگرفته است؛ بنابراین انجام پژوهش در این زمینه برای شناسایی نقاط قوت و ضعف طرح شهاب و ارائه راهکارهای بهبود یافتن آن، ضروری به نظر می‌رسد.

پیشینه پژوهش

علی‌پور، آیتی و سورگی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی میزان هم‌بستگی نظرات معلمان و والدین در خصوص استعداد دانش‌آموزان (طرح شهاب) پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که در حوزه‌های استعدادی حرکتی ورزشی، اجتماعی، فرهنگی دینی، ریاضی، کلامی و استعداد کلی دانش‌آموزان، بین نظر معلمان و والدین هم‌بستگی معناداری وجود دارد و در سایر موارد هم‌بستگی وجود ندارد؛ همچنین والدین نسبت به معلمان در تمامی حوزه‌های استعدادی امتیاز بیشتری به فرزندان خود داده‌اند.

نتیجه پژوهش مبنی بر نبود یا پایین بودن اتفاق نظر در برخی از حوزه‌های استعدادی بین نظر معلم و والدین، نشان‌دهنده آن است که یا معلمان و والدین برداشت یکسانی از پرسش‌های بازبینه‌های استعدادی ندارند و یا مشخصات ابزار به‌گونه‌ای است که برای استفاده معلمان و والدین به‌طور یکسان، می‌بایست مورد تجدیدنظر و یا اصلاح قرار گیرد. در این جهت، طرح شهاب به‌عنوان یک برنامه آموزشی مشاوره‌ای در سال ۱۳۸۶ در ایران اجرا شده است که هدف آن شناسایی و هدایت استعدادها برتر به‌منظور تربیت نخبه‌ها با رویکرد شناسایی استعداد دانش‌آموزان در هشت حوزه استعدادی (کلامی، ریاضی، هنری،

فضایی، حرکتی، اجتماعی، علوم تجربی و فرهنگ‌دینی) صورت می‌گیرد (علی‌پور، آیتی و شکوهی‌فرد، ۱۴۰۱).

در مطالعات انجام شده در این زمینه، نقش طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار گرفته است. برخی پژوهش‌ها مؤید اثربخشی طرح شهاب در این زمینه هستند؛ اما برخی دیگر به چالش‌های موجود در اجرای این طرح اشاره کرده‌اند؛ با این حال، ارزیابی جامع عملکرد طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مورد غفلت واقع شده است (موسوی، خلخالی و روزی‌طلب، ۱۴۰۰)؛ بنابراین، انجام پژوهشی برای شناسایی نقاط قوت و ضعف طرح شهاب و ارائه راهکارهایی جهت ارتقای آن، لازم است.

شناسایی و هدایت استعداد‌های برتر (شهاب) که مهمترین طرح شناسایی مستعدان در عرصه آموزش عمومی است، در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۲۵ به تصویب هیئت امنای بنیاد ملی نخبگان و شورای عالی انقلاب فرهنگی رسید (میرکایدی، ۱۴۰۲). نتایج پژوهش منصوری، رحمانی و سعادت‌مند (۱۴۰۰) با عنوان ارزشیابی طرح شهاب در برنامه درسی دوره دوم ابتدایی بر مبنای اهداف، محتوا و روش‌ها، به‌منظور ارائه الگو نشان داد که در مرحله اول بازخوانی مصاحبه‌ها در گام اول تحلیل مضمون، ۷۴^۲ کد مفهومی استخراج شد و در گام دوم کدهای مفهومی تبدیل به ۸ مفهوم فرعی شدند و در نهایت در دو وضعیت مطلوب و موانع و مشکلات ارائه گردیدند؛ نتیجه این بود که براساس نظر مصاحبه‌شوندگان، ۶ مضمون استخراج شده از متن مصاحبه‌ها شامل استعدادیابی، طرح کلی شهاب، هدف، محتوا، روش و معلمان به‌دست آمد (نویدی، ۱۳۹۸).

سوبا سینگه^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «مقدمه‌ای بر راهنمایی آموزشی و مشاوره مدرسه» به نقش مشاوران در هدایت دانش‌آموزان به سوی یک زندگی شاد و سالم پرداخته، عنوان می‌کند، دانش‌آموزان به‌عنوان یک مشتری برای دریافت مشاوره و راهنمایی تحصیلی به مشاوران و معلمان مراجعه می‌کنند. هر دانش‌آموز به‌عنوان مشتری، دارای خصوصیات، توانایی‌ها و استعداد‌های ویژه و خاص خود می‌باشد و براساس این معیارها شناسایی

می‌شود. درک و حل مشکلات دانش‌آموزان، راهنمایی‌های آموزشی و مشاوره در مدرسه واقعیتهای اجباری برای دستیابی به دانش‌آموزانی با ارزش‌های اخلاقی، از طریق بهبود کارآمدی آموزشی می‌باشد که منجر به توسعه کشور خواهد شد. ممکن است دانش‌آموزان استعدادهای خود را در مدرسه نشان ندهند؛ ولی به دلیل اینکه محیط خانواده فضایی آشنا و راحت برای آنان است، استعدادهای خود را بروز دهند. والدین، معلمان اصلی و مربیان فرزندان‌شان هستند (Okoye, 2013).

شاهین وستینکایا^۱ (۲۰۱۵)، به بررسی اثربخشی معلمان کلاس درس در شناسایی دانش‌آموزان با استعداد پرداخته است که نشان می‌دهد که بعد از اجرای آزمون در جهت شناسایی دانش‌آموزان با استعداد نتایج آزمون با نظرات معلمان در انتخاب دانش‌آموزان با استعداد هم‌خوانی داشته است.

این فرآیند به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا با شناخت بهتر خود و امکانات موجود، تصمیمات آگاهانه‌تری در خصوص انتخاب رشته تحصیلی اتخاذ کنند (منصوری، رحمانی و سعادت‌مند، ۱۴۰۰). نظریه‌های مختلفی در زمینه راهنمایی و هدایت تحصیلی ارائه شده است؛ هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به سوی رشته‌های متناسب با علایق آنها و نیازهای روز جامعه موضوعی است که بایستی براساس پژوهش و کاری اصولی و کارشناسی شده انجام گیرد (نظری، محمدی و حاتمی، ۱۳۸۸)؛ بر این مبنا نظریه تصمیم‌گیری ساویکاس^۲ بر تقویت مهارت‌های تصمیم‌گیری دانش‌آموزان در انتخاب رشته تحصیلی مناسب تمرکز می‌کند. کاربست این نظریات در فرآیند راهنمایی و هدایت تحصیلی می‌تواند به بهبود عملکرد طرح شهاب کمک کند (شبان، صادقی و ترکان، ۱۴۰۲).

نتایج برخی پژوهش‌ها نشان داد که این طرح در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر بوده است (نویدی، ۱۳۹۸). به بررسی چالش‌های اجرای طرح شهاب در نظام آموزشی پرداختند و چالش‌هایی مانند کمبود زیرساخت‌های فناورانه، آموزش ناکافی معلمان و محدودیت‌های بودجه‌ای را شناسایی کردند. شبان، صادقی و ترکان، (۱۴۰۲) در پژوهشی به ارزیابی اثربخشی طرح شهاب در مدارس پرداختند و عوامل مؤثر و موانع

اجرای موفق این طرح را بررسی کردند. آنها پیشنهاد کردند که برای بهبود عملکرد طرح شهاب در راهنمایی و هدایت تحصیلی، توجه به توسعه زیر ساخت‌ها، آموزش کارکنان و مشارکت ذی‌نفعان ضروری است.

در سطح بین‌المللی نیز برنامه‌های مشابه طرح شهاب برای راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان اجرا شده است. برای مثال، در کشور آمریکا برنامه «راهنمایی تحصیلی و شغلی (ASCA)» به منظور کمک به دانش‌آموزان در شناسایی استعدادها و انتخاب مسیر تحصیلی مناسب اجرا می‌شود. در مطالعه‌ای در تایوان، چن، لای و هو (۲۰۲۰) به بررسی تأثیر استفاده از فناوری اطلاعات در راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان پرداختند. نتایج نشان داد که استفاده از ابزارهای فناورانه می‌تواند به افزایش مشارکت دانش‌آموزان و بهبود تصمیم‌گیری آنها در انتخاب مسیر تحصیلی کمک کند.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی است و با استفاده از رویکرد ترکیبی (کمی و کیفی) انجام شده است. در بخش کمی، طرح تحقیق از نوع توصیفی پیمایشی است. در بخش کیفی نیز از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه مدیران، معلمان و دانش‌آموزان مقطع متوسطه در مدارس شهر ارومیه تشکیل دادند. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۱۰ مدرسه انتخاب و در هر مدرسه مدیر، ۱۰ معلم و ۲۰ دانش‌آموز به‌عنوان نمونه در نظر گرفته شدند.

در بخش کمی از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد که روایی و پایایی آن از طریق بررسی نظرات متخصصان و انجام مطالعه راهنما تأیید شد. در بخش کیفی نیز از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای گردآوری داده‌ها استفاده شد. پرسش‌نامه شامل سه بخش اصلی است که عبارتند از ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی تحصیلی، ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود هدایت تحصیلی دانش‌آموزان، چالش‌ها و موانع اجرای مؤثر طرح شهاب و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته نیز در راستای شناسایی چالش‌ها و ارائه راهکارهای بهبود عملکرد طرح شهاب طراحی شد.

جدول شماره ۱: شیوه نمره‌گذاری پرسش‌نامه

نمره	گزینه پاسخ
۵	کاملاً موافق
۴	موافق
۳	نظری ندارم
۲	مخالف
۱	کاملاً مخالف

* نمره کل هر شرکت کننده با جمع کردن نمرات تمامی سؤالات به دست می‌آید.

* برای محاسبه نسبت نتیجه به دست آمده، نمره کل هر فرد بر حداکثر نمره ممکن (که برابر با تعداد سؤالات ضربدر ۵ است) تقسیم شده و سپس در ۱۰۰ ضرب می‌شود تا درصد نمره هر فرد به دست آید.

در این پژوهش، پرسش‌نامه کمی به صورت توضیح روش نمره‌گذاری، به هر سؤال از ۱ تا ۵ امتیاز اختصاص داده است و نمره کل بر اساس مجموع امتیازات محاسبه شده است. برای محاسبه نسبت نتیجه به دست آمده از کل سؤالات آزمون، نمره هر شرکت کننده از مجموع سؤالات بر حداکثر نمره ممکن (که برابر با تعداد سؤالات ضرب در ۵ است) تقسیم شده و سپس در ۱۰۰ ضرب شده تا درصد نمره هر فرد به دست آید.

یافته‌ها

این پژوهش در بخش کمی، به دنبال این است که ببیند طرح شهاب، از نظر معلمان دوره ابتدایی، در بهبود راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان موفق عمل نموده است یا نه و در صورتی که این طرح موفقیتی داشته است، میزان این توفیق را بر مبنای درصد محاسبه نماید.

جدول شماره ۲: تأثیر طرح شهاب در بهبود راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان

مقدار آزمون = ۶۹/۵۹								تأثیر طرح شهاب در بهبود راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان
رد یا تأیید فرضیه	تفاوت میانگین	سطح معناداری-p value	درجه آزادی	آماره t	انحراف معیار	اشتباه استاندارد میانگین	میانگین	
تأیید	۳/۶۷	۰/۰۲۱	۶۹	۲/۳۶۴	۱۲/۹۸	۱/۵۵	۷۳/۲۶	۷۰

براساس جدول شماره ۲ در بررسی طرح شهاب از نظر معلم‌های دوره ابتدایی در بهبود راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان، از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده گردید. با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول بالا، مقدار آزمون برابر با $۶۹/۵۹$ درصد بوده که میانگین تأثیر طرح شهاب در بهبود راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان برابر $۷۳/۲۶ \pm ۱/۵۵$ درصد می‌باشد. با توجه به نتیجه آزمون، میزان محاسبه‌شده از میزان آزمون در سطح خطاپذیری $۰/۰۵$ معنی‌دار می‌باشد؛ زیرا سطح معنی‌داری از $۰/۰۵$ کمتر بوده ($p\text{-value} = ۰/۰۲۱$) و بنابراین با احتمال ۹۵ درصد طرح شهاب در بهبود راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان موفق عمل نموده است.

جدول شماره ۳: تأثیر طرح شهاب بر افزایش میزان هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های موردعلاقه و متناسب با استعداد آنها

رد یا تأیید فرضیه	مقدار آزمون = $۶۷/۱۰$							تأثیر طرح شهاب در افزایش میزان هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های موردعلاقه و متناسب با استعداد آنها
	تفاوت میانگین	سطح معناداری- p value	درجه آزادی	آماره t	انحراف معیار	اشتباه استاندارد میانگین	فراوانی میانگین	
تأیید	۶/۰۴	۰/۰۰۵	۶۹	۲/۹۱۸	۱۷/۳۲	۲/۰۷	۷۳/۱۴	۷۰

براساس جدول شماره ۳ در بررسی اینکه آیا طرح شهاب می‌تواند در افزایش میزان هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های موردعلاقه و متناسب با استعداد آنها موفق عمل نماید یا خیر، از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده گردید. با توجه به اطلاعات حاصله از جدول فوق مقدار آزمون برابر با $۶۷/۱۰$ درصد بوده که میانگین تأثیر طرح شهاب در افزایش میزان هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های موردعلاقه و متناسب با استعداد آنها برابر با $۷۳/۲۶ \pm ۱/۵۵$ درصد می‌باشد. با توجه به نتیجه آزمون، میزان محاسبه‌شده از میزان آزمون در سطح خطاپذیری $۰/۰۵$ معنی‌دار می‌باشد؛ زیرا سطح معنی‌داری از $۰/۰۵$ کمتر بوده

($p\text{-value}=0/005$) و بنابراین با احتمال ۹۵ درصد، طرح شهاب توانسته است در افزایش میزان هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های مورد علاقه و متناسب با استعداد آنها، موفق عمل نماید.

بر اساس نتایج حاصل از داده‌های تحقیق، میانگین تأثیر طرح شهاب در بهبود راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان، برابر با $26 \pm 1/55$ درصد و میانگین تأثیر طرح شهاب در افزایش میزان هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های مورد علاقه و متناسب با استعداد آنها برابر با $73/14 \pm 2/07$ درصد برآورد گردید. بر طبق نتایج طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی تحصیلی، تاحدزیادی، در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر بوده است. ($M=26,73, df=69$). مدیران و معلمان معتقد بودند که این طرح به شناسایی استعدادها و علایق دانش‌آموزان کمک کرده، به آنها در انتخاب رشته تحصیلی مناسب یاری رسانده است. بررسی‌ها نشان داد که طرح شهاب تا حدودی در بهبود هدایت تحصیلی دانش‌آموزان نیز مؤثر بوده است. ($M=73,14, df=69$).

جدول شماره ۴: یافته‌های کمی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری p-value
ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود راهنمایی تحصیلی	۷۳,۲۶	۱۲,۹۸	۰/۰۲۱
ارزیابی عملکرد طرح شهاب در بهبود هدایت تحصیلی	۷۳,۱۴	۱۷,۳۲	۰/۰۰۵

بر طبق جدول شماره ۴، اگرچه والدین و دانش‌آموزان عملکرد این طرح را در این زمینه مطلوب ارزیابی کردند، اما مدیران و معلمان معتقد بودند که ضعف‌هایی در زمینه جهت‌دهی دانش‌آموزان به مسیرهای تحصیلی مناسب وجود دارد.

در مجموع، در پاسخ به پرسش نخست تحقیق، مبنی بر اثر طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان، می‌توان گفت طرح شهاب به‌عنوان یک برنامه جامع راهنمایی تحصیلی، با ارائه مشاوره‌های هدفمند و شناسایی نیازهای فردی دانش‌آموزان، بهبود قابل توجهی در روند راهنمایی تحصیلی آنها ایجاد کرده است. نتایج تحقیق نشان داد که این طرح با استفاده از ابزارهای ارزیابی و مشاوره‌های تخصصی، توانسته است

دانش‌آموزان را در شناسایی نقاط قوت و ضعف خود یاری دهد و به آنها کمک کند تا تصمیمات بهتری در مورد آینده تحصیلی خود اتخاذ کنند.

در پاسخ به پرسش دوم تحقیق، مبنی بر تأثیر طرح شهاب بر هدایت تحصیلی به سوی رشته‌های مورد علاقه و متناسب با استعداد، می‌توان گفت تحقیقات نشان داد که طرح شهاب به افزایش میزان هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های مورد علاقه و متناسب با استعداد آنها کمک کرده است. با ارائه اطلاعات دقیق و مشاوره‌های شخصی سازی شده، دانش‌آموزان توانسته‌اند در انتخاب رشته‌های تحصیلی خود، با توجه به علایق و توانایی‌هایشان، تصمیمات بهتری بگیرند. این امر منجر به افزایش رضایت و انگیزه تحصیلی در میان دانش‌آموزان شده است.

درباره یافته‌های بخش کیفی باید به این موارد اشاره کرد که ابتدا کدگذاری اولیه به صورت کدهای توصیفی و استنباطی انجام می‌شود؛ سپس در مرحله دوم، کدگذاری الگویی صورت می‌گیرد؛ کد الگویی، کد استنباطی یا متاکد است. به دنبال آن مرحله تحلیل استقرایی است. در این فرایند، تحلیل‌های اولیه شکل می‌گیرند. به تبعیت از منطق تحلیل مضمون^۲، فرایند خلاصه‌نویسی باید در تمام مراحل کدگذاری دنبال شود. این خلاصه‌نویسی به قول گلیزر (۱۹۷۸) ممکن است یک جمله یا یک پاراگراف یا چند صفحه باشد.

نخستین و مهمترین مرحله درگیری و درک داده‌ها مرحله کدگذاری باز است و یکی از مهمترین راهبردهای کدگذاری باز توجه به خلاصه‌هاست؛ سپس مرحله توسعه مضمون‌ها^۳ است؛ مضمون‌ها مجموعه کدهای تکراری هستند که در خلال کدبندی باز ظهور می‌یابند و بعد کدگذاری متمرکز انجام می‌شود؛ این نوع کدگذاری مستلزم حرکت خط به خط است؛ اما این بار، محقق بر مضمون‌هایی متمرکز می‌شود که در کدگذاری باز آنها را یافته است (طیبی ابوالحسنی، ۱۳۹۷).

فرایند کدگذاری داده‌های کیفی به صورت توضیح روش کدگذاری، انجام شد؛ به

1 Meta code

2 Thematic

3 Themes

این ترتیب که ابتدا پاسخ‌ها به دسته‌های مختلف تقسیم‌بندی شدند و سپس برای هر دسته کدهای خاصی تعریف گردید. پس از کدگذاری، نتایج با استفاده از تحلیل محتوا استخراج شدند. این نتایج به ما کمک کردند تا الگوها و مضامین کلیدی را شناسایی کنیم که در تحلیل‌های کمی نیز تأیید شدند.

در پاسخ به پرسش سوم تحقیق مرتبط با چالش‌ها و موانع اجرای مؤثر طرح شهاب، می‌توان چنین پاسخ داد که در زمینه کمبود منابع مالی و انسانی، یکی از چالش‌های اصلی، نبود بودجه کافی و نیروی متخصص برای اجرای کامل طرح است که می‌تواند به کاهش کیفیت خدمات مشاوره‌ای منجر شود. در زمینه عدم آگاهی و آموزش کافی نیز این نکته قابل توجه است که برخی از معلمان و مشاوران ممکن است از روش‌ها و ابزارهای جدید راهنمایی و هدایت تحصیلی آگاهی کافی نداشته باشند که این موضوع بر اثربخشی طرح تأثیر می‌گذارد؛ همچنین در زمینه عامل مقاومت فرهنگی باید توجه داشت که در برخی جوامع، ممکن است نگرش‌های سنتی نسبت به انتخاب رشته و هدایت تحصیلی وجود داشته باشد که مانع از پذیرش مشاوره‌های جدید می‌شود و در زمینه مشکل عدم همکاری مدارس و خانواده‌ها، این موارد قابل توجه است که عدم هماهنگی و همکاری بین مدارس و خانواده‌ها می‌تواند به عدم موفقیت در اجرای طرح منجر شود.

پرسش چهارم تحقیق به راهکارهایی برای ارتقای عملکرد طرح شهاب اشاره دارد و پاسخ آن به این ترتیب است که در جهت افزایش آموزش و توانمندسازی مشاوران، برگزاری دوره‌های آموزشی منظم برای مشاوران و معلمان در زمینه روش‌های نوین مشاوره و هدایت تحصیلی می‌تواند به بهبود کیفیت خدمات کمک کند. تخصیص بودجه‌های بیشتر به طرح شهاب و جذب منابع مالی از نهادهای مختلف می‌تواند به بهبود زیرساخت‌ها و افزایش تعداد مشاوران کمک کند. برگزاری کارگاه‌ها و جلسات توجیهی برای خانواده‌ها و دانش‌آموزان به منظور ترویج فرهنگ مشاوره و اهمیت هدایت تحصیلی می‌تواند به تغییر نگرش‌ها کمک کند. ایجاد شبکه‌های ارتباطی مؤثر بین مدارس و خانواده‌ها برای تبادل اطلاعات و مشاوره‌های مستمر می‌تواند به بهبود نتایج طرح کمک کند.

براساس نتایج مصاحبه‌ها، چالش‌های اصلی اجرای طرح شهاب شامل کمبود

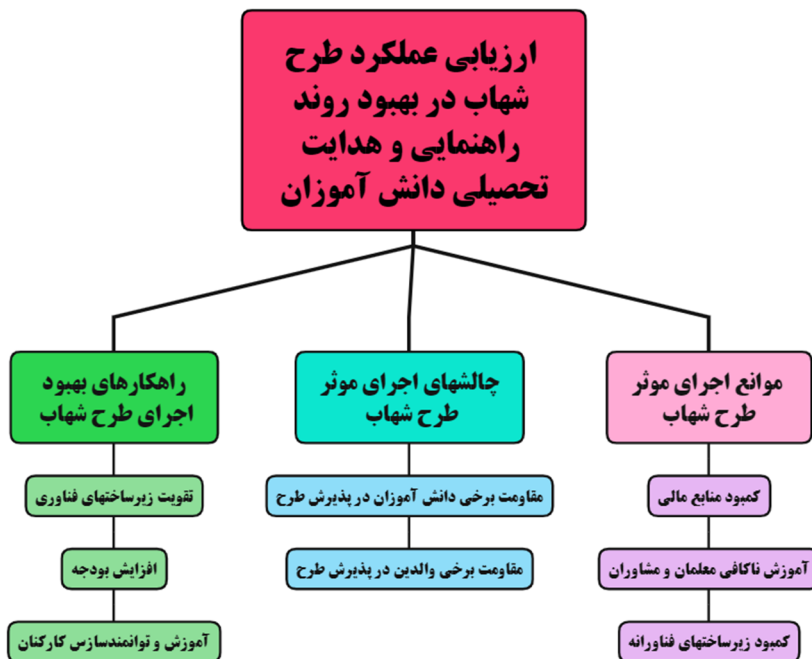

زیرساخت‌های فناورانه، کمبود منابع مالی، آموزش ناکافی معلمان و مشاوران و مقاومت برخی از دانش‌آموزان و والدین در پذیرش این طرح بود. شرکت‌کنندگان راهکارهایی نظیر تقویت زیرساخت‌های فناوری، افزایش بودجه و آموزش کارکنان را برای بهبود اجرای طرح شهاب پیشنهاد کردند؛ در مجموع، نتایج نشان داد که طرح شهاب تا حدودی در بهبود روند راهنمایی و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان موفق بوده است؛ اما چالش‌ها و موانعی در اجرای مؤثر آن وجود دارد که نیازمند توجه و برنامه‌ریزی بیشتر است.

جدول شماره ۵: یافته‌های کیفی (چالش‌ها، موانع و راهکارها)

مضمون‌ها	مقوله‌ها
چالش‌ها و موانع اجرای مؤثر طرح شهاب	کمبود زیرساخت‌های فناورانه
	کمبود منابع مالی
	آموزش ناکافی معلمان و مشاوران
	مقاومت برخی دانش‌آموزان در پذیرش طرح
	مقاومت برخی والدین در پذیرش طرح
راهکارهای بهبود اجرای طرح شهاب	تقویت زیرساخت‌های فناوری
	افزایش بودجه
	آموزش و توانمندسازی کارکنان

بر اساس جدول شماره ۵، نتایج کمی نشان داد که طرح شهاب تا حد زیادی در بهبود راهنمایی تحصیلی و تا حدودی در بهبود هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر بوده است. نتایج پژوهش کیفی بر مبنای پرداختن به چالش‌ها و موانع که کمبودها و کاستی‌های زیرساختی و مالی و همچنین کمبود منابع و ناکافی بودن آموزش‌های لازم، همچنین مقاومت در برابر این طرح را از جانب برخی از والدین و دانش‌آموزان به ارائه راهکارهایی سازنده پرداخت که تقویت زیرساخت‌ها و بودجه و توانمندسازی کارکنان با ارائه آموزش‌های لازم می‌تواند به اجرای مؤثرتر این طرح کمک نماید.

نمودار شماره ۱

نتایج کیفی شناسایی چالش‌ها و موانع اجرای این طرح و ارائه راهکارهای بهبود آن را مورد توجه قرار داده است که در قالب نقشه مفهومی بهتر و بیشتر قابل درک است (نمودار شماره ۱).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که طرح شهاب تا حد زیادی در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان موفق عمل کرده است. مدیران، معلمان و دانش‌آموزان معتقد بودند که این طرح به شناسایی استعدادها و علایق دانش‌آموزان کمک کرده و به آنها در انتخاب رشته تحصیلی مناسب یاری رسانده است. این موفقیت را می‌توان به ویژگی‌های طرح شهاب از جمله استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در این فرآیند نسبت داد؛ اما در زمینه بهبود هدایت تحصیلی دانش‌آموزان، عملکرد طرح شهاب تا حدودی مطلوب ارزیابی شد. اگرچه والدین و دانش‌آموزان عملکرد این طرح را در این زمینه مثبت ارزیابی کردند، اما مدیران و معلمان معتقد بودند که ضعف‌هایی در جهت‌دهی دانش‌آموزان به مسیرهای

تحصیلی مناسب وجود دارد.

همچنین، نتایج کیفی پژوهش شناسایی چالش‌ها و موانع اجرای مؤثر طرح شهاب را نشان داد. چالش‌هایی مانند کمبود زیرساخت‌های فناورانه، کمبود منابع مالی، آموزش ناکافی معلمان و مشاوران و مقاومت برخی از دانش‌آموزان و والدین در پذیرش این طرح وجود داشت. شرکت‌کنندگان راهکارهایی نظیر تقویت زیرساخت‌های فناوری، افزایش بودجه و آموزش کارکنان را برای بهبود اجرای طرح شهاب پیشنهاد کردند.

در مجموع، این پژوهش نشان داد که طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان نسبتاً موفق بوده؛ اما در زمینه هدایت تحصیلی آنها همچنان چالش‌هایی وجود دارد؛ بنابراین برای ارتقای عملکرد طرح شهاب در تمامی ابعاد، توجه به رفع چالش‌ها و تقویت زیرساخت‌ها و آموزش کارکنان ضرورت دارد. درخصوص عملکرد موفق طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان، این یافته همسو با نتایج مطالعات علی‌پور، آیتی و شکوهی‌فرد (۱۴۰۱) است که نشان دادند طرح شهاب در راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر بوده است. این موفقیت را می‌توان به ویژگی‌های طرح شهاب از جمله استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در این فرآیند نسبت داد که با یافته‌های چن، لای و هو (۲۰۲۰) در زمینه کاربرد فناوری در راهنمایی تحصیلی همخوانی دارد؛ اما در زمینه بهبود هدایت تحصیلی دانش‌آموزان، عملکرد طرح شهاب تا حدودی مطلوب ارزیابی شد. این یافته تا حدودی منطبق با نتایج (منصوری، رحمانی و سعادت‌مند، ۱۴۰۰) است که چالش‌هایی در اجرای موفق طرح شهاب در نظام آموزشی شناسایی کردند.

گرچه والدین و دانش‌آموزان عملکرد این طرح را در این زمینه مثبت ارزیابی کردند، اما مدیران و معلمان معتقد بودند که ضعف‌هایی در جهت‌دهی دانش‌آموزان به مسیرهای تحصیلی مناسب وجود دارد؛ همچنین، نتایج کیفی پژوهش شناسایی چالش‌ها و موانع اجرای مؤثر طرح شهاب را نشان داد که با یافته‌های حاجی‌پور، مقدم و دلیری (۱۴۰۱) همسو است. چالش‌هایی مانند کمبود زیرساخت‌های فناورانه، کمبود منابع مالی، آموزش ناکافی معلمان و مشاوران، و مقاومت برخی از دانش‌آموزان و والدین در پذیرش این طرح وجود داشت. این نتایج همچنین با پیشنهاد‌های علی‌پور، آیتی و شکوهی‌فرد (۱۴۰۱) برای

توسعه زیرساخت‌ها، آموزش کارکنان و مشارکت ذی‌نفعان همخوانی دارد. در مجموع، مطابق با یافته‌های این پژوهش، می‌توان چنین نتیجه گرفت که طرح شهاب در بهبود روند راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان نسبتاً موفق بوده؛ اما در زمینه هدایت تحصیلی آنها همچنان چالش‌هایی وجود دارد که همسو با برخی مطالعات قبلی است؛ بنابراین برای ارتقای عملکرد طرح شهاب لازم است در تمامی ابعاد، توجه به رفع چالش‌ها و تقویت زیرساخت‌ها و آموزش کارکنان مد نظر قرار گیرد. نتایج نشان‌دهنده تأثیر مثبت طرح شهاب بر هدایت تحصیلی دانش‌آموزان است که با نتایج پژوهش‌های قبلی همخوانی دارد و می‌تواند به عنوان یک الگوی موفق در نظام آموزشی مورد استفاده قرار گیرد.

از پیشنهادات تحقیق شامل گسترش دامنه نمونه‌گیری است که بهتر است در پژوهش‌های آینده، نمونه‌گیری از مدارس و مناطق جغرافیایی مختلف انجام شود تا نتایج قابل تعمیم‌تری به دست آید؛ همچنین به‌کارگیری روش‌های کیفی مانند مصاحبه‌های عمیق یا گروه‌های کانونی می‌تواند به درک بهتری از تجربیات و نظرات معلمان و دانش‌آموزان کمک کند. و در نهایت، پیشنهاد می‌شود که تأثیرات طرح شهاب در طولانی‌مدت بررسی شود تا تأثیرات پایدار آن بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مشخص گردد. توسعه و اعتبارسنجی ابزارهای ارزیابی جدید می‌تواند به بهبود دقت نتایج کمک کند.

محدودیت‌های تحقیق شامل این موارد بود که حجم نمونه محدود به تعمیم‌پذیری نتایج آسیب می‌رساند و نتایج تنها به گروه خاصی از معلمان یا دانش‌آموزان مربوط می‌باشد. استفاده از روش خودگزارش‌دهی در جمع‌آوری داده‌ها به سوگیری‌های پاسخ‌دهی منجر می‌شود و نتایج را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این تحقیق به تأثیرات محیطی و اجتماعی بر نتایج نپرداخته و این ممکن است بر تفسیر نتایج تأثیر گذاشته باشد. استفاده از یک نوع ابزار سنجش (پرسش‌نامه) ممکن است به محدودیت در درک عمیق‌تر از موضوع تحقیق منجر گردد.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

منابع و مآخذ

- حاجی پور، زهرا؛ مقدم، عفت و دلیری، مینا (۱۴۰۱). «وظایف و نقش معلمان و مشاوران مدارس در جهت هدایت تحصیلی و راهنمایی دانش‌آموزان برای انتخاب رشته تحصیلی». پنجمین همایش بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی. همدان.
- حیدری، ناصر (۱۴۰۱). «هدایت تحصیلی: چالش‌ها و راهکارها». رشد مدرسه فردا. ۲: ۳۱-۳۰.
- شبانی، محمداقاسم؛ صادقی، احمد و ترکان، هاجر (۱۴۰۲). «اثر بخشی آموزش طرح‌ریزی مسیر تحصیلی-شغلی ساویکاس بر موفقیت و رضایت تحصیلی دانشجویان دارای فرسودگی تحصیلی». جامعه‌شناسی آموزش و پرورش. ۲: ۷۰-۵۹.
- شریفی، بهمن؛ نیاز آذری، کیومرث و جباری، نگین (۱۳۹۹). «ارائه مدلی برای دستیابی به هدایت تحصیلی کارآمد دانش‌آموزان در نظام آموزشی ایران». رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. ۱ (۴۱): ۱۳۵-۱۵۸.
- علی‌پور، محمد؛ آیتی، محسن و سورگی، فائزه (۱۳۹۸). «بررسی میزان هم‌بستگی نظرات معلمان و والدین در خصوص استعداد دانش‌آموزان (طرح شهاب)». رویش روان‌شناختی. ۹ (۴۲): ۱۸۹-۱۹۸.
- علی‌پور، محمد؛ آیتی، محسن و شکوهی‌فرد، حسین (۱۴۰۱). «مطالعه پدیدارشناسانه ادراک معلمان ابتدایی مجری طرح شهاب از طرح شناسایی و هدایت استعدادها برتر». رویش روان‌شناسی. ۱۲ (۸۱): ۶۶-۵۳.
- طیبی ابوالحسنی، سیدامیرحسین (۱۳۹۷). «مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق؛ رویه‌های استاندارد برای تحلیل داده‌های کیفی». سیاست علم و فناوری. ۲ (۲۷): ۹۶-۶۷.
- منصور، رضا؛ رحمانی، جهانبخش و سعادت‌مند، زهره (۱۴۰۰). «ارزشیابی طرح شهاب در برنامه‌ریزی دوره دوم ابتدایی بر مبنای اهداف، محتوا و روش‌ها». جامعه‌شناسی سیاسی ایران. ۳ (۱۵): ۱۷۲۴-۱۷۴۱.
- میرکابادی، صدیقه (۱۴۰۲). «مطالعه و بررسی اجرای طرح شهاب در مدارس؛ میزان تأثیرات و موفقیت آن». پنجمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روان‌شناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم.
- نظری، الناز؛ محمدی، فاطمه و حاتمی، حسین (۱۳۸۹). «رهنمودهایی برای راهنمایی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه سیرجان در انتخاب تحصیلی». رویکردهای نوین در مدیریت آموزشی. ۵: ۱۱۷-۱۳۰.
- نویدی، احد (۱۳۹۸). «ارزشیابی اجرای آزمایشی طرح شناسایی و هدایت استعدادها برتر (شهاب)». تعلیم و تربیت. ۱۳۷: ۷۱-۵۱.

- Chen, C. P.; Lai, H. M. & Ho, C. Y. (2020). "Why do teachers continue to use teaching blogs? The roles of perceived voluntariness and school support". *Computers & Education*. 109: 1-16.
- Laine, S. & Tirri, K. (2016). "How Finnish elementary school teachers meet the needs of their gifted students. *High Ability Studies*. 27(2): 149 -164.
- Ndiangui, P. (2021). "From brain drain to brain gain: the battle against talent drain". *Culture and Values in Education*. 4(1): 34 -48.
- Okoye, M. D. B. U. (2013). "Roles of Parents and Teachers in the Identification and Development of Gifted/Talented Students". *Interdisciplinary Studies*. 2 (10): DOI:10.5901/ajis.2013.v2n10p25.
- Şahin, F. & Çetinkaya, Ç. (2015). "An Investigation of the Effectiveness and Efficiency of Classroom Teachers in the Identification of Gifted Students". *Giftedness & Education*. 5(2): 133 -146.
- Subasinghe, W. (2016). "An Introduction on Educational Guidance and school Counseling". *Scientific Research and Innovative Technology*. 3(10): 10-18.